

KIRJANDUS

Õppeaine kirjeldus

Kirjandus on õppeaine, mis peamiselt ilukirjandusele tuginedes arendab õpilase lugejaoskusi, kujundlikku mõtlemist ning verbaalseid loomevõimeid; kujundab väärtkirjanduse ja rahvaluule tõlgendamise ning analüüsi kaudu õpilase esteetilisi ja eetilisi väärtushoiakuid, rikastab tundemaailma, aitab leida oma identiteeti ning luua ainuomast maailmapilti.

Põhikooli kirjandusõpetus keskendub eelkõige ilukirjanduse lugemisele ja tõlgendamisele. Eraldi pööratakse tähelepanu teose mõistmist toetavate oskuste arendamisele, teose kui terviku mõistmisele ning kujundliku keele tundmaõppimisele. Interpreteerimis- ja sünteesivõime arendamiseks kuuluvad vältimatute osistena kirjandusõpetusse ka tekstide esitamine ning omalooming õpilase loodud eriliigiliste tekstide tähenduses.

Kirjandusõpetuse roll on äratada ja hoida alal lugemishuvi ning arendada tõlgendusoskust. Kirjanduse ainesisus peetakse oluliseks pakkuda õpilastele mitmekülgse tekstivaliku kaudu erinevaid lugemis- ja analüüsikogemusi ning tagada seega igakülgne lugejaoskuste areng. Seepärast haaratakse lugemisvarasse tähtsamate eetiliste ja esteetiliste küsimuste käsitlemist võimaldavaid teoseid nii uudiskirjandusest kui ka klassikast ning pööratakse tähelepanu folkloorsele materjalile, et väärtustada õpilase päritolu ja kultuurilist kuuluvust. Arvestatakse ka eesti ja väliskirjanduse, vanema ja uuema kirjanduse ning eri žanre esindavate proosa-, draama- ja luuleteoste põhjendatud proportsioone.

Tervikkäsitlemiseks mõeldud teoste hulgast valib õpetaja igas klassis käsitlemiseks vähemalt neli. Õpetaja võib kirjandusteoseid valides arvestada õpilase eelistusi ning kultuurilis-rahvuslikku eripära.

Põhikooli kirjandusõpetuses on põhirõhk ilukirjanduse lugemisel ja tõlgendamisel, kuid funktsionaalse kirjaoskuse arendamiseks tuleb kirjandustundides tegelda ka teabetekstidega, mis on seotud eelkõige kirjanduse ning kirjanike ja teiste kultuurilooliselt tähenduslike isikutega. Eesmärgiks on luua alus kirjandusprotsessi mõistmiseks ning tekitada huvi kultuurilooliste tekstide lugemise vastu.

Õppeprotsessis võimaldatakse õpilastele rohkesti omaloomingulisi, sh kirjandusteoste, teistele tekstidele ja oma elamustele tuginevaid kirjutamiskogemusi, et arendada ja väärtustada loovust ja mõtlemisvõimet ning tuua esile kirjutaja isikupära ja annet. Tekstianalüüsis ning tekstiloomes on võrdselt olulised suuline ja kirjalik õpetegevus.

Õppe-ja kasvatuseesmärgid

Põhikooli kirjandusõpetusega õpetusega taotletakse, et õpilane:

- loeb eakohast ilukirjandust, arendab oma lugemisoskust ning omandab püsiva
- lugemisharjumuse kui maailma ja enda mõistmise vahendi;
- väärtustab kirjandust oma rahvuskultuuri olulise osana ning tutvub eri rahvaste kirjanduse
- ja kultuuriga;
- mõistab ilukirjanduse kujundlikku keelt, rikastab oma sõnavara ning arendab suulist ja

- kirjalikku väljendusoskust;
- arendab oma loomevõimeid ja suhtub lugupidamisega loometöösse;
- kujundab kirjanduse abil oma esteetilisi ja eetilisi väärtushoiakuid;
- laiendab oma silmaringi ning rikastab mõtte- ja tundemaailma;
- annab iseseisvaid hinnanguid ning sõnastab ja esitab oma mõtteid;
- hindab kriitiliselt ja kasutab otstarbekalt erinevaid infoallikaid.

II KOOLIASTE

V klass (70 ainetundi, 2 ainetundi nädalas)

Õppesisu

Teemavaldkonnad

Lugemine

Lugemise eesmärgistamine. Lugemiseks valmistumine, keskendunud lugemine.

Lugemistehnika arendamine, häälega ja hääleta lugemine, pauside, tempo ja intonatsiooni jälgimine.

Huvipakkuva kirjandusteose leidmine ja iseseisev lugemine. Lugemisrõõm. Loetud raamatu autori, sisu ja tegelaste tutvustamine klassikaaslastele.

Soovitatud tervikteoste kodulugemine, ühisaruteluks vajalike ülesannete täitmine.

Jutustamine

Tekstilähedane sündmustest jutustamine kavapunktide järgi.

Tekstilähedane jutustamine märksõnade toel.

Aheljutustamine. Iseendaga või kellegi teisega toimunud sündmusest või mälestuspildist jutustamine.

Jutustamine piltteksti (foto, koomiks) põhjal.

Fantaasialoo jutustamine.

Teksti tõlgendamine, analüüs ja mõistmine

Teose mõistmist toetavad tegevused

Küsimuste koostamine: fakti- ja fantaasiaküsimused.

Küsimustele vastamine tekstinäitega või oma sõnadega.

Teksti kavastamine: kavapunktid väidete ja märksõnadena.

Lõikude kesksete mõtete otsimine. Teksti teema sõnastamine. Arutlemine mõne teoses käsitletud teema üle. Oma arvamuse sõnastamine ja põhjendamine. Illustratiivsete näidete (nt iseloomulike detailide) otsimine tekstist. Esitatud väidete tõestamine oma elukogemuse ja tekstinäidete varal.

Oma mõtete, tundmuste, lugemismuljete sõnastamine.

Tundmatute sõnade tähenduse otsimine sõnaraamatust või teistest teabeallikatest, oma sõnavara rikastamine.

Teose/loo kui terviku mõistmine

Sündmuste toimumise aja ja koha kindlaksmääramine. Sündmuste järjekord.

Tegelaste probleemi leidmine ja sõnastamine. Teose sündmustiku ja tegelaste suhestamine (nt võrdlemine) enda ja ümbritsevaga. Pea- ja kõrvaltegelaste leidmine, tegelase muutumise, tegelastevaheliste suhete jälgimine, tegelaste iseloomustamine, käitumise põhjendamine.

Tegelasrühmad. Tegelasvaheline konflikt, selle põhjused ja lahendamisteed.

Loomamuinasjutu tüüptegelased.

Kujundliku mõtlemise ja keelekasutuse mõistmine

Epiteedi ja võrdluse äratundmine ja kasutamine. Valmi mõistukõnest arusaamine. Koomilise leidmine tekstist.

Riimide leidmine ja loomine. Luuletuse rütmi ja kõla tunnetamine. Algriimi leidmine rahvalauludest. Algriimi kasutamine oma tekstis. Luuleteksti tõlgendamine.

Esitamine

Esitamise eesmärgistamine (miks, kellele ja mida?)

Esitamiseks kohase sõnavara, tempo, hääletugevuse ja intonatsiooni valimine; õige hingamine ja kehahoid.

Luuleteksti esitamine peast. Rollimäng, rolliteksti esitamine

Omalooming

Kirjeldamine: sõnavalik, oluliste ja iseloomulike tunnuste esitamine. Esemel, olendi, inimese, tegevuskoha, looduse, tunnete kirjeldamine.

Jutustamine. Jutustuse ülesehitus. Ajalis-põhjuslik järgnevus tekstis. Sidus lausestus. Otsekõne jutustuses. Minavormis jutustamine.

Õpilased kirjutavad lühemaid ja pikemaid omaloomingulisi töid, nt loomamuinasjutu, seiklus- või fantaasiajutu, tekke- või seletusmuistendi, loomtegelase, või kirjandusliku tegelase kirjelduse, ette antud riimide põhjal või iseseisvalt luuletuse, sündmustiku või tegelasega seotud kuulutuse, loole uue või jätkuva lõpu, kirja mõnele teose tegelasele või tegelasarühmale, algustähekordustega naljaloo, luuletuse põhjal samasisulise jutu või muud sellist.

Lõiming

Ajalugu: Eesti riik, Jüriöö ülestõus, Eesti ajalugu, kuulsad sõjamehed, sugupuu

Loodusõpetus: maadeavastajad, Eestimaa loodus, keskkonnakaitse, loodushoid

Kehaline kasvatus: kuulsad sportlased

Kunstiõpetus: kultuuriväärtused

Inimeseõpetus: liiklus, inimene, pere, kodu

Ühiskonnaõpetus: Euroopa Liit, raha

Arvutuõpetus: infoühiskond, e-kirjad, teksti töötlemine, uurimus

Võõrkeeled: inglise ja vene kirjandus

Läbivad teemad

Keskkond ja jätkusuutlik areng:

Elukestev õpe ja karjääri planeerimine: töö ja tasu; tööalane karjäär; töö tähtsus inimese elus; ametid

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus:

Kultuuriline identiteet: jõulude tähtsus inimese elus; eestlaste elust enne ja nüüd; leivategu vanasti ja nüüd; Eestimaa kultuuriloolised paigad; rahvatraditsioonid

Teabekeskkond: ajakirjandus; film

Tehnoloogia ja innovatsioon:

Tervis ja ohutus: ohuolukorrad ja nendes käitumine; liiklusõpetus; turvalisus;

Väärtused ja kõlblus: inimestevahelised suhted; probleemide lahendamine.

Õpitulemused

Õpilane:

- On läbi lugenud vähemalt neli eakohast ja erižanrilist väärtkirjanduse hulka kuuluvat tervikteost (raamatut);
- loeb eakohast erižanrilist kirjanduslikku teksti ladusalt ja mõtestatult, väärtustab lugemist;
- tutvustab loetud kirjandusteose autorit, sisu ja tegelasi, kõneleb oma lugemismuljetest, -elamustest ja -kogemustest;
- koostab teksti kohta eriliigilisi küsimusi;
- vastab teksti põhjal koostatud küsimustele
- jutustab tekstilähedaselt kavapunktide järgi või märksõnade toel;
- jutustab mõttelt sidusa ja tervikliku ülesehitusega loo, tuginedes kirjanduslikule tekstile, tõsielusündmusele või oma fantaasiale;
- jutustab piltteksti põhjal ja selgitab selle sisu;

- oma sõnadega või tekstinäitega;
- koostab teksti kohta sisukava, kasutades väiteid või märksõnu;
- leiab lõigu kesksed mõtted;
- järjestab teksti põhjal sündmused, määrab nende toimumise aja ja koha;
- kirjeldab loetud tekstile tuginedes tegelaste välimust, iseloomu ja käitumist, analüüsib nende omavahelisi suhteid, hindab nende käitumist, võrdleb iseennast mõne tegelasega;
- arutleb kirjandusliku tervikteksti või katkendi põhjal teksti teema, põhisündmuste, tegelaste, nende probleemide ja väärtushoiakute üle, avaldab ja põhjendab oma arvamust, valides sobivaid näiteid nii tekstist kui ka oma elust;
- otsib teavet tundmatute sõnade kohta, teeb endale selgeks nende tähenduse;
- tunneb ära ja kasutab enda loodud tekstides epiteete, võrdlusi ja algriimi;
- mõtestab luuletuse tähenduse iseenda elamustele ja kogemustele tuginedes;
- seletab oma sõnadega epiteedi, võrdluse, muistendi ja muinasjutu olemust;
- esitab peast luuletuse või rolliteksti, jälgides esituse ladusust, selgust ja tekstitäpsust;
- kirjutab erineva pikkusega eriliigilisi omaloomingulisi töid, sealhulgas kirjeldava ja jutustava teksti.

Kasutatav õppematerjal

Urmet, J. Vanamölder, L. (2004). Eesti keele õpik 5. klassile kirjandus I ja II osa.

Piits, L.; Sarapuu, K. (2008). Eesti keele kuulamisülesannete töölehed 5.klassile.

Piits, L.; Sarapuu, K.; Vanamölder, L.(2008). Eesti keele kuulamisülesannete töölehed 5.klassile. CD1, CD2.

VI KLASS (70 ainetundi, 2 tundi õppenädalas)

Õppesisu

Lugemine

Eesmärgistatud ülelugemine. Oma lugemise jälgimine ja lugemisoskuse hindamine. Etteloetava teksti eesmärgistatud jälgimine.

Huvipakkuva kirjandusteose leidmine ja iseseisev lugemine

Loetud raamatu autori, sisu ja tegelaste tutvustamine klassikaaslastele. Lugemissoovituste jagamine klassikaaslastele.

Soovitatud tervikteoste kodulugemine, ühisaruteluks vajalike ülesannete täitmine.

Jutustamine

Tekstilähedane sündmustest jutustamine kavapunktide järgi.

Tekstilähedane jutustamine märksõnade toel.

Loo ümberjutustamine uute tegelaste ja sündmuste lisamisega.

Iseendaga või kellegi teisega toimunud sündmusest või mälestuspildist jutustamine.

Jutustamine piltteksti (foto, illustratsioon, karikatuur, koomiks) põhjal. Fantaasialoo jutustamine.

Teose/loo kui terviku mõistmine

Sündmuste toimumise aja ja koha kindlaksmääramine. Sündmuste järjekord. Sündmuste põhjus-tagajärg-seosed. Minajutustaja kui loo edastaja.

Tegelaste probleemi leidmine ja sõnastamine. Teose sündmustiku ja tegelaste suhestamine (nt võrdlemine) enda ja ümbritsevaga. Tegelase muutumise, tegelastevaheliste suhete jälgimine,

tegelaste iseloomustamine, käitumise põhjendamine. Tegelasrühmad. Tegelasvaheline konflikt, selle põhjused ja lahendamine.

Teksti tõlgendamine, analüüs ja mõistmine

Teose mõistmist toetavad tegevused

Küsimustele vastamine tsitaadiga (tekstilõigu või fraasiga), teksti abil oma sõnadega, peast.

Teksti kavastamine: kavapunktid küsi- ja väitlausestena, märksõnadena

Lõikude kesksete mõtete otsimine ja peamõtte sõnastamine.

Teksti teema ja peamõtte sõnastamine.

Arutlemine mõne teoses käsitletud teema üle. Oma arvamuse sõnastamine ja põhjendamine.

Illustratiivsete näidete (nt tsitaatide, iseloomulike detailide) otsimine tekstist. Detailide kirjeldamine. Esitatud väidete tõestamine oma elukogemuse ja tekstinäidete varal.

Loetu põhjal järelduste tegemine. Oma mõtete, tundmuste, lugemismuljete sõnastamine.

Tundmatute sõnade tähenduse otsimine sõnaraamatust või teistest teabeallikatest, oma sõnavara rikastamine.

Teose/loo kui terviku mõistmine

Sündmuste toimumise aja ja koha kindlaksmääramine. Sündmuste järjekord. Sündmuste põhjus-tagajärg-seosed. Minajutustaja kui loo edastaja.

Tegelasprobleemi leidmine ja sõnastamine. Teose sündmustiku ja tegelasvaheliste suhete jälgimine (nt võrdlemine) enda ja ümbritsevaga. Tegelas muutumise, tegelasvaheliste suhete jälgimine, tegelas iseloomustamine, käitumise põhjendamine. Tegelasrühmad. Tegelasvaheline konflikt, selle põhjused ja lahendamised. Looma- ja imemuinasjuttude tüüp-tegelased

Kujundliku mõtlemise ja keelekasutuse mõistmine

Epiteedi ja võrdluse äratundmine ja kasutamine.

Lihtsamate sümbolite seletamine.

Tegelaskõne varjatud tähenduse mõistmine.

Kõnekäändude ja vanasõnade tähenduse seletamine, selle võrdlev ja eristav seostamine tänapäeva elunähtustega.

Riimide leidmine ja loomine. Luuletuse rütmi ja kõla tunnetamine. Luuleteteksti tõlgendamine.

Oma kujundliku väljendusoskuse hindamine ja arendamine.

Lõiming

Ajalugu: ajaloosündmused; kohanimed; rahvatraditsioonid;

Loodusõpetus: reisikirjad

Võõrkeeled: võõr- ja laensõnad, släng

Matemaatika: aastaarvud; arvtelg; tabelite koostamine

Kunstiõpetus: kunstivoolud

Läbivad teemad

Keskkond ja jätkusuutlik areng: looduse kaitsmine ja hoidmine

Elukestev õpe ja karjääri planeerimine:

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus:

Kultuuriline identiteet: keeleuendused; laps ja vanemate roll

Tehnoloogia ja innovatsioon: arvutikiri; Internet; meedia

Tervis ja ohutus:

Väärtused ja kõlblus: noorteprobleemid; kooli- ja perevägivald; raha;

Õpitulemused

Õpilane:

vastab teksti põhjal koostatud küsimustele

- On läbi lugenud vähemalt neli eakohast ja erižanrilist väärtkirjanduse hulka kuuluvat tervikteost (raamatut);
- loeb eakohast erižanrilist kirjanduslikku teksti ladusalt ja mõtestatult, väärtustab lugemist;
- tutvustab loetud kirjandusteose autorit, sisu ja tegelasi, kõneleb oma lugemismuljetest, -elamustest ja –kogemustest;
- jutustab tekstilähedaselt kavapunktide järgi või märksõnade toel;
- jutustab mõttelt sidusa tervikliku ülesehitusega selgelt sõnastatud loo, tuginedes kirjanduslikule tekstile, tõsielusündmusele või oma fantaasiale;
- jutustab piltteksti põhjal ja selgitab selle sisu;
- oma sõnadega või tekstinäitega;
- koostab teksti kohta sisukava, kasutades küsimusi, väiteid või märksõnu;
- leiab lõigu kesksed mõtted ja sõnastab peamõtte;
- järjestab teksti põhjal sündmused, määrab nende toimumise aja ja koha;
- kirjeldab loetud tekstile tuginedes tegelaste välimust, iseloomu ja käitumist, analüüsib nende omavahelisi suhteid, hindab nende käitumist, lähtudes üldtunnustatud moraalnormidest, võrdleb iseennast mõne tegelasega;
- arutleb kirjandusliku tervikteksti või katkendi põhjal teksti teema, põhisündmuste, tegelaste, nende probleemide ja väärtushoiakute üle, avaldab ja põhjendab oma arvamust, valides sobivaid näiteid nii tekstist kui ka oma elust;
- otsib teavet tundmatute sõnade kohta, teeb endale selgeks nende tähenduse;
- tunneb ära ja kasutab enda loodud tekstides epiteete ja võrdlusi;
- seletab õpitud vanasõnade ja kõnekäändude tähendust;
- mõtestab luuletuse tähenduse iseenda elamustele ja kogemustele tuginedes;
- seletab oma sõnadega epiteedi, võrdluse, muinasjutu, muistendi, kõnekäänu ja vanasõna olemust;
- kirjutab erineva pikkusega eriliigilisi omaloomingulisi töid, sealhulgas kirjeldava ja jutustava teksti.
- esitab peast luuletuse, lühikese proosateksti, jälgides esituse ladusust, selgust ja tekstitäpsust.

Kasutatav õppematerjalid

Urmet, J.; Vanamölder, L. (2005). Eesti keele õpik 6. klassile kirjandus I ja II osa.

Piits, L.; Sarapuu, K. (2008). Eesti keele kuulamisülesannete töölehed 5.klassile.

Piits, L.; Sarapuu, K.; Vanamölder, L.(2008). Eesti keele kuulamisülesannete töölehed 5.klassile. CD1, CD2.

II kooliastme õpitulemused

- on lugenud eakohast erižanrilist väärtkirjandust, kujundanud selle kaudu oma kõlbelisi tõekspidamisi ning arendanud lugejaoskusi;
- mõistab kirjandust kui oma rahvuskultuuri olulist osa ja eri rahvaste kultuuri tutvustajat;
- tõlgendab, analüüsib ja mõistab teoses kujutatud lugu ning tegelassuhteid, elamusi ja väärtusi;

- mõistab ning aktsepteerib erinevaid seisukohti, mis võivad tekkida kirjandusteost lugedes;
- jutustab teksti- või elamuspõhiselt ning arutleb teoses toimunu üle, väljendades end korrektselt;
- kirjutab nii jutustavaid kui ka kirjeldavaid omaloomingulisi töid, väljendades end korrektselt;
- kasutab vajaliku teabe hankimiseks eri allikaid, sh sõnaraamatuid ja internetti.

III KOOLIASTE

VII KLASS (70 tundi, 2 tundi õppenädalas)

Õppesisu

Lugemine

Lugemise iseseisev eesmärgistamine. Kiire ja aeglane lugemine, ülelibisev ja süvenenud lugemine. Eesmärgistatud ülelugemine. Oma lugemise analüüs ja lugemisoscuse hindamine. Etteloetava teksti eesmärgistatud jälgimine.

Huvipakkuva kirjanduse leidmine ja iseseisev lugemine.

Loetud raamatu autori, sisu, tegelaste, probleemide ja sõnumi tutvustamine klassikaaslastele.

Lugemissoovituste jagamine klassikaaslastele.

Soovitatud tervikteoste kodulugemine, ühisaruteluks vajalike ülesannete täitmine.

Jutustamine

Tekstilähedane jutustamine märksõnade toel.

Loo jutustamine: jutustamine teksti kompositsioonist lähtuvalt, jutustades tsitaatide kasutamine, kokkuvõtlik jutustamine faabula ja/või süžee järgi.

Teose lugemise ajal ja/või järel tekkinud kujutluspildist jutustamine.

Teksti tõlgendamine, analüüs ja mõistmine

Teose mõistmist toetavad tegevused

Küsimuste koostamine: fakti-, järeldamis-, analüüsi- ja fantaasiaküsimused. Küsimustele vastamine tsitaadiga või teksti toel oma sõnadega.

Teksti kavastamine: kavapunktid väitlausete ja märksõnadena. Teksti kesksete mõtete leidmine. Teose teema ja peamõtte sõnastamine. Kokkuvõtte kirjutamine.

Arutlemine mõnel teoses käsitletud teemal. Teose sõnumi mõistmine ja sõnastamine. Oma arvamuse sõnastamine ja põhjendamine. Esitatud väidete tõestamine oma elukogemuse ja tekstinäidete varal. Illustratiivsete näidete leidmine tekstist: tsitaatide otsimine ja valimine. Loetu põhjal järelduste tegemine.

Tundmatute sõnade tähenduse otsimine sõnaraamatust või teistest teabeallikatest, oma sõnavara rikastamine.

Teose/loo kui terviku mõistmine

Tegelase analüüs: bioloogiline, psühholoogiline ja sotsiaalne aspekt. Tegelase suhe iseendaga, teiste tegelastega, ümbritseva maailmaga. Tegelas vahelise põhikonflikti leidmine ja sõnastamine. Tegelas tegevusmotiivide selgitamine. Tegelasrühmade konflikt ja konflikti gradatsioon.

Erinevate teoste peategelaste võrdlemine.

Kirjanduslik tegelane ja selle prototüüp. Kirjanduse tüüptegelasi.

Fantaasiakirjanduse ja naljandite tüüptegelasi.

Sündmuste toimumise aja ja koha kindlaksmääramine. Miljöö kirjeldamine. Tegevuse pingestumine, kulminatsioon ja lahendus. Pöördeliste sündmuste leidmine.

Ajaloosündmuste ja kirjandusteoses kujutatu seostamine. Ajastule iseloomuliku ainese leidmine teosest.

Kirjanduslik tegelane ja selle prototüüp. Kirjanduse tüüptegelasi.

Fantaasiakirjanduse ja naljandite tüüptegelasi.

Sündmuste toimumise aja ja koha kindlaksmääramine. Miljöö kirjeldamine. Tegevuse pingestumine, kulminatsioon ja lahendus. Pöördeliste sündmuste leidmine.

Ajaloosündmuste ja kirjandusteoses kujutatu seostamine. Ajastule iseloomuliku ainese leidmine teosest.

Kujundliku mõtlemise ja keelekasutuse mõistmine

Kõnekäändude ja vanasõnade tähenduste seletamine.

Võrdlus ja metafoor kõnekäändudes. Mõistatuse kui sõnalise peitepildi äraarvamine ja loomine.

Epiteedi, võrdluse, metafoori, isikustamise ja korduse tundmine ja kasutamine. Sümbolite seletamine. Allegooria mõistmine. Piltluule kui piltkujundi tõlgendamine.

Luuleteksti tõlgendamine. Oma kujundliku väljendusoskuse hindamine ja arendamine.

Teose mõistmiseks vajaliku metakeele tundmine

Rahvaluule liigid ja alaliigid. Regilaul ja riimiline rahvalaul. Muinasjutu tunnused (kujund, sümbol, sõnum). Muinasjutu vormitunnused, kompositsioon ja rändmotiivid.

Koha- ja ajaloolise muistendi tunnused. Usundilise muistendi tunnused. Naljandi ja anekdoodi tunnused. Puändi olemus. Kõnekäänu ja vanasõna olemus. Mõistatuse olemus.

Ilukirjanduse põhiliigid. Eepika, lüürika, draamatika tunnused. Eepose ja jutustuse tunnused.

Seiklusromaanide tunnused. Robinsonaadi ja utoopia tunnused.

Luule vorm: värss, stroof. Piltluule.

Valmi ja ballaadi tunnused. Motiivi olemus.

Komöödia tunnused. Draamatika mõisted: monoloog, dialoog, remark, repliik.

Esitamine

Esitamise eesmärgistamine (miks, kellele ja mida?) Esituse ladusus, selgus ja tekstitäpsus; esitamiseks kohase sõnavara, tempo, hääletugevuse valimine; korrektne kehahoid, hingamine ja diktsioon.

Lugemissoovituste jagamine klassikaaslastele, kasutades illustreerivaid katkendeid.

Luuleteksti esitamine peast. Lühikese proosateksti esitamine (dialoogi või monoloogina).

Omalooming

Õpilased kirjutavad lühemaid ja pikemaid omaloomingulisi töid: koha- või ajaloolise muistendi, valmi või allegoorilise loo, rahvalaulu, naljandi, mõistatuse, kõnekäändude põhjal naljaloo, seiklusjutu, piltluuletuse, kirja ühelt tegelaselt teisele, tegelasele tegevusjuhendi, tekstis toimunud sündmuste eelloo, loo muudetud vaatepunktiga, puänteeritud loo, erinevate teoste peategelaste võrdluse, vaadatud filmi põhjal ühelauselise või pikema kokkuvõtte või soovitusena või muud sellist.

Omaloomingulised tööd (nt teemamapid) tänapäeva kultuurinähtuste ja kultuurilooliste isikute kohta.

Lõiming

Ajalugu: muinasajalugu ja-kultuur: vanarahvakultuur; kombed ja tavad;

Kunst: folkloor ja pärimus; rahvakunst; grafiti-kunst

Muusika: rahvalaul ja autorilaul; laulu komponendid; meloodia; rahvalaul; regivärss
Võõrkeeled: silp; rõhk
Geograafia- murdekirjandus; murdealade geograafiline paiknemine

Läbivad teemad

Keskkond ja säästev areng

Õpitakse looduslühirika, harjutuste ja loovülesannete kaudu mõisima looduse kaitsmise ja hoidmise vajadust.

Turvalisus

Kirjanduses ja tekstiõpetuses juhitakse kodumaa- ja koduteemaliste loovtööde kaudu tähelepanu noorteprobleemidele, kooli- ja perevägivalle (sari, „Teravik“)

Infotehnoloogia ja meediaõpetus

Õpitakse arvutikirja. Iseseisvate uurimistööde ja referaatide jaoks otsitakse materjali Internetist ja meediast.

Mängiv inimene: ringmängud ja mängulust, sõnamängud, teatri võlumaailm, mängulisus elus ja loomingus, leidlik probleemide lahendamine, loova mõtteviisi rakendamine, iluelamused, loominguline koostöö, mängu ja elu piirid, mängult ja päriselt, põhjendatud ja põhjendamata riskid, riskeerimisjulgus, mõtlemisvabadus ja mõtlemiskohustus.

Õpitulemused

Õpilane:

- on läbi lugenud vähemalt neli eakohast ja erižanrilist väärtkirjanduse hulka kuuluvat tervikteost (raamatut);
- loeb eakohast erižanrilist kirjanduslikku teksti ladusalt ja mõtestatult, väärtustab lugemist;
- tutvustab loetud raamatu autorit, sisu, tegelasi, probleeme ja sõnumit;
- jutustab kokkuvõtvalt loetud teosest, järgides teksti sisu ja kompositsiooni;
- vastab teksti põhjal fakti- ja järeldamis- ja analüüsiküsimustele;
- kasutab esitatud väidete tõestamiseks tekstinäiteid ja tsitaate;
- kirjeldab teoses kujutatud tegevusaega ja -kohta, määratleb teose olulisemad sündmused;
- kirjeldab teksti põhjal tegelase välimust, iseloomu ja käitumist, analüüsib tegelaste omavahelisi suhteid, võrdleb tegelasi;
- arutleb kirjandusliku tervikteksti või katkendi põhjal teksti teema, põhisündmuste, tegelaste, nende probleemide üle;
- leiab teksti kesksed mõtted, sõnastab loetud teose teema ja peamõtte, kirjutab teksti põhjal kokkuvõtte;
- otsib teavet tundmatute sõnade kohta, teeb endale selgeks nende tähendust.
- kasutab enda loodud tekstides epiteete, metafoore, isikustamist, ja võrdlusi;
- selgitab õpitud vanasõnade, kõnekäändude ja mõistatuste kujundlikkust ja tähendust;
- mõtestab luuletuse tähenduse iseenda elamustele, kogemustele ja väärtustele tuginedes;
- eristab tekstinäidete põhjal rahvaluule lühivorme (kõnekäänd, vanasõna, mõistatus), rahvalaulu (regilaul ja riimiline rahvalaul) ja rahvajutu (muinasjutt, muistend) liike, nimetab nende tunnuseid;
- seletab oma sõnadega eepose ja jutustuse, valmi ja ballaadi ning komöödia olemust;
- esitab peast luule- või proosateksti, jälgides esituse ladusust, selgust ja tekstitäpsust;

- kirjutab tervikliku sisu ja ladusa sõnastusega kirjeldava (tegelase iseloomustus või miljöö kirjeldus) või jutustava (muinasjutu või muistendi) teksti;
- kirjutab kirjandusteose põhjal arutluselementidega kirjandi, väljendades oma seisukohti alusteksti näidete ja oma arvamuse abil ning jälgides teksti sisu arusaadavust, stiili sobivust, korrektset vormistust ja õigekirja.

Kasutatavad õppematerjalid

- V. Kivisilla, P. Ratassep, J. Rooste. Labürint. Kirjanduse õpik 7. klassile. Avita, 2007.
 K. Kalamees. Kirjanduse töövihik 7. klassile, I ja II osa. Avita, 2007.
 V. Kivisilla, P. Ratassep, J. Rooste. Labürint. Kirjanduse õpik 7. klassile. CD, 2006.
 A. Oidsalu. Kirjandusõpetus põhikoolis IV. Avita, 2007.
 K. Mägi. Kirjandusõpetus põhikoolis. I. Avita, 2003.
 K. Mägi. Kirjandusõpetus põhikoolis. II. Avita, 2004.
 K. Mägi. Kirjandusõpetus põhikoolis. III. Avita, 2005.

VIII KLASS (70 tundi, 2 tundi õppenädalas)

Õppesisu

Lugemine

Erinevate lugemistehnikate valdamine. Oma lugemise analüüs ja lugemisoskuse hindamine. Etteloetava teksti eesmärgistatud jälgimine.

Huvipakkuva kirjanduse leidmine ja iseseisev lugemine.

Loetud raamatu autori, sisu, tegelaste, probleemide ja sõnumi tutvustamine klassikaaslastele, teose võrdlemine mõne teise teosega. Lugemissoovituste jagamine klassikaaslastele.

Soovitatud tervikteoste kodulugemine, ühisaruteluks vajalike ülesannete täitmine.

Jutustamine

Loo jutustamine: jutustades tegevuse aja ja koha muutmine, uute tegelaste ja sündmuste ja/või erinevat liiki lõppude lisamine,

eri vaatepunktist jutustamine, jutustades tsitaatide kasutamine, kokkuvõtlik jutustamine faabula ja/või süžee järgi.

Teose lugemise ajal ja/või järel tekkinud kujutluspildist jutustamine.

Teksti tõlgendamine, analüüs ja mõistmine

Teose mõistmist toetavad tegevused

Küsimuste koostamine: fakti-, järeldamis-, analüüsi- ja hindamisküsimused. Küsimustele vastamine tsitaadiga, teksti toel oma sõnadega või oma arvamusega, toetumata tekstile.

Teksti kesksete mõtete leidmine. Teose teema ja peamõtte sõnastamine. Kokkuvõtte kirjutamine.

Arutlemine mõnel teoses käsitletud teemal. Autori hoiaku ja teose sõnumi mõistmine ja sõnastamine. Oma arvamuse sõnastamine, põhjendamine ja kaitsmine. Esitatud väidete tõestamine oma elukogemuse ja tekstinäidete varal. Illustratiivsete näidete leidmine tekstist: tsitaatide otsimine ja valimine, tähenduse kommenteerimine ja valiku põhjendamine. Probleemi olemuse-põhjuse-tagajärje-lahenduse seoste üle arutlemine. Loetu põhjal järelduste tegemine.

Tundmatute sõnade tähenduse otsimine sõnaraamatust või teistest teabeallikatest, oma sõnavara rikastamine.

Teose/loo kui terviku mõistmine

Tegelase analüüs: bioloogiline, psühholoogiline ja sotsiaalne aspekt. Muutuv ja muutumatu tegelane. Teose käigus tegelasega toimunud muutuste leidmine. Tegelase suhe iseendaga, teiste tegelastega, ümbritseva maailmaga. Tegelase sisekonflikti äratundmine.

Tegelastevahelise põhikonflikti leidmine ja sõnastamine, suhete analüüs. Tegelaste tegevusmotiivide selgitamine, käitumise ja põhjuste analüüsimine. Tegelasrühmadevaheline konflikt

Erinevate teoste peategelaste võrdlemine.

Kirjanduse tüüptegelasi.

Sündmuste toimumise aja ja koha kindlaksmääramine. Miljö kirjeldamine. Tegevuse pingestumine, kulminatsioon ja lahendus. Pöördeliste sündmuste leidmine.

Sündmuste põhjus-tagajärg-seoste leidmine.

Ajaloosündmuste ja kirjandusteoses kujutatute seostamine. Ajastule iseloomuliku ainese leidmine teosest.

Tekstist filmilike episoodide leidmine. Filmi ja kirjandusteose võrdlemine.

Kujundliku mõtlemise ja keelekasutuse mõistmine

Kõnekäändude ja vanasõnade tähenduste seletamine. Võrdlus ja metafoor kõnekäändudes.

Mõttekorduste leidmine regilaulust. Rahvalaulu elementide leidmine autoriluulest.

Epiteedi, võrdluse, metafoori, isikustamise, korduse, retoorilise küsimuse ja hüüatuse tundmine ja kasutamine. Sümbolite seletamine. Sõna-, karakteri- ja situatsioonikoomika leidmine.

Luuleteksti tõlgendamine. Teose stiililise eripära kirjeldamine. Oma kujundliku väljendusoskuse hindamine ja arendamine.

Teose mõistmiseks vajaliku metakeele tundmine

Müüdi tunnused. Tänapäeva folkloor ehk poploor.

Teose mõistmiseks vajaliku metakeele tundmine

Müüdi tunnused. Tänapäeva folkloor ehk poploor.

Teksti kompositsioonielemendid: sissejuhatus, sõlmitus, teema arendus, kulminatsioon, lõpplahendus.

Muutuv ja muutumatu tegelane.

Ilukirjanduse põhiliigid. Eepika, lüürika, draamatika tunnused. Romaani (erinevad liigid) ja novelli tunnused.

Ulme- ja detektiivromaanide tunnused.

Reisikirja olemus.

Luule vorm: värss, stroof. Oodi, haiku ja vabavärsilise luule tunnused. Motiivi olemus.

Tragöödia tunnused. Draamatika mõisted: monoloog, dialoog, vaatus, stseen, remark, repliik.

Intriigi olemus.

Kirjandusteose dramatiseering. Lavastus ja selle valmimine.

Filmikunsti väljendusvahendid: pilt ja sõna, kaader filmis. Kirjandusteose ekraniseering.

Esitamine

Esitamise eesmärgistamine (miks, kellele ja mida?).

Esituse ladusus, selgus ja tekstitäpsus; esitamiseks kohase sõnavara, tempo, hääletugevuse valimine; korrektne kehahoid, hingamine ja diktsioon. Silmside hoidmine kuulaja-vaatajaga.

Miimika ja žestikulatsiooni jälgimine.

Luuleteksti esitamine peast.

Draamateksti esitamine ositi. Instseneeringu esitamine.

Kirjandusteost tutvustava ettekande koostamine ja esitamine

Omalooming

Õpilased kirjutavad lühemaid ja pikemaid omaloomingulisi töid: ulme- või detektiivjutu, haiku või vabavärsilise luuletuse, näidendi, proosa- või luuleteksti dramatiseeringu,

tegelase monoloogi, tegelase eluloo, tegelase seletuskirja,

muudetud žanris teksti (nt luuletuse põhjal kuulutuse, uudisest jutustuse), lisatud repliikidega teksti, mina-vormis loo, detailide abil laiendatud loo, võrdluste- ja metafooriderikka teksti, loo ühest ja samast sündmusest traagilises ja koomilises võtmes, kirja teose autorile, teostest valitud ja kommenteeritud tsitaatide kogumiku, tsitaadi (moto) alusel kirjandi, või muud sellist.

Omaloomingulised tööd (nt teemamapid) tänapäeva kultuurinähtuste ja kultuurilooliste isikute kohta.

Lõiming

Kunst: kunstivoolud; kunstiväärtused; muusika

Ajalugu: erinevad ühiskonnakorraldused; tsivilisatsioon

Geograafia: reisikirjad; robinsonaadid

Läbivad teemad

Mängiv inimene:

ringmängud ja mängulust, sõnamängud, teatri võlumaailm, mängulisus elus ja loomingus, leidlik probleemide lahendamine, loova mõtteviisi rakendamine, iluelamused, loominguine koostöö, mängu ja elu piirid, mängult ja päriselt, põhjendatud ja põhjendamata riskid, riskeerimisjulgus, mõtlemisvabadus ja mõtlemiskohustus.

Kodus ja koolis:

perekond, kodu turvalisus, vägivald kodus, kodu toetav jõud, armastus oma kodu ja koduste vastu, suhted vanemate ja kasuvanematega, eri põlvkondade ühised ja erinevad tõekspidamised, suhted õdede ja vendade jt lähisugulastega, suhted eakaaslastega, suhted õpetajatega, poiste ja tüdrukute suhted, esimene armastus, ühised väärtused, kohustused ja vastutus, koostegutsemine ja üksiolek, üksiolek ja hirmud, erinevad kooliprobleemid, vägivald koolis, abivajaja ning aitaja, sallivus teistsuguste inimeste suhtes, mina grupi liikmena, liidriks olek, nohiklikkus ja tõrjutus, piir oma ja võõra vahel ning lubatu ja lubamatu vahel.

Väärtused ja kõlblus: enesehinnang, eneseväärikus, ausus enese ja teiste vastu, iseenda ja teiste vajadused ning huvid, kirjutatud ja kirjutamata seadused, arusaamine heast ja halvast, õiglus ja ebaõiglus, kiiduväärne ja taunitav, erinevus teistest, eesmärgid, eneseotsingud, minu hobid ja huvid, minu tervis ja tulevik, õnnelik olemine, minu tugevad ja nõrgad küljed, rikkuse ja vaesuse probleemid .

Teabekeskond, tehnoloogia ja innovatsioon:

avastamisrõõm ja õppimiskogemused, täna-päevased teabeotsimis- ja teabedastamisvõimalused, internet kui silmaringi avardaja ja info-allikas, internet kui ohuallikas, keeleline mõjutamine, käitumine suhtlusportaalides, info-teadlik inimene, film ja foto kui hetke ning ajaloo jäädvustajad.

Õpitulemused

Õpilane:

- On läbi lugenud vähemalt neli eakohast ja erižanrilist väärtkirjanduse hulka kuuluvat tervikteost (raamatut);
- loeb eakohast erižanrilist kirjanduslikku teksti ladusalt ja mõtestatult, väärtustab lugemist;
- tutvustab loetud raamatu autorit, sisu, tegelasi, probleeme ja sõnumit ning võrdleb teost mõne teise teosega;

- jutustab kokkuvõtvalt loetud teosest, järgides teksti sisu ja kompositsiooni
- vastab teksti põhjal fakti-, järeldamis- ja analüüsiküsimustele;
- kasutab esitatud väidete tõestamiseks tekstinäiteid ja tsitaate;
- kirjeldab teoses kujutatud tegevusaega ja -kohta, määratleb teose olulisemad sündmused, arutleb põhjus-tagajärg-seoste üle;
- kirjeldab teksti põhjal tegelase välimust, iseloomu ja käitumist, analüüsib tegelaste omavahelisi suhteid, võrdleb ja hindab tegelasi, lähtudes humanistlikest ja demokraatlikest väärtustest;
- arutleb kirjandusliku tervikteksti või katkendi põhjal teksti teema, põhisündmuse, tegelaste, nende probleemide ja väärtushoiakute üle, avaldab ja põhjendab oma arvamust, valides sobivaid näiteid nii tekstist kui ka oma elust;
- leiab teksti kesksed mõtted, sõnastab loetud teose teema, probleemi ja peamõtte, kirjutab teksti põhjal kokkuvõtte;
- otsib teavet tundmatute sõnade kohta, teeb endale selgeks nende tähenduse
- tunneb ära ja kasutab enda loodud tekstides epiteete, metafoore, isikustamist, võrdlusi ja algriimi;
- selgitab õpitud vanasõnade ja kõnekäändude kujundlikkust ja tähendust;
- mõtestab luuletuse tähenduse iseenda elamustele, kogemustele ja väärtustele tuginedes;
- seletab oma sõnadega eepika, lüürika ja dramaatika, romaani, ja novelli, haiku ja vabavärsi ning tragöödia olemust;
- esitab peast luule- või draamateksti, jälgides esituse ladusust, selgust ja tekstitäpsust;
- koostab ja esitab kirjandusteost tutvustava ettekande;
- kirjutab tervikliku sisu ja ladusa sõnastusega kirjeldava (tegelase iseloomustus või miljö kirjeldus) või jutustava (muinasjutu või muistendi) teksti;
- kirjutab kirjandusteose põhjal arutluselementidega kirjandi, väljendades oma seisukohti alusteksti näidete ja oma arvamuse abil ning jälgides teksti sisu arusaadavust, stiili sobivust, korrektset vormistust ja õigekirja.

Kasutatavad õppematerjalid

- V. Kivisilla, P. Ratassepp, J. Rooste. Labürint II. Kirjanduse õpik 8. klassile. Avita, 2007.
 K. Kalamees. Labürint II. Kirjanduse töövihik 8. klassile, I ja II osa. Avita, 2007.
 P. Ratassepp. Labürint II. Kirjanduse õpik 8. klassile. CD, 2007.
 K. Mägi. Kirjandusõpetus põhikoolis. I. Avita, 2003.
 K. Mägi. Kirjandusõpetus põhikoolis. II. Avita, 2004.
 K. Mägi. Kirjandusõpetus põhikoolis. III. Avita, 2005.

IX KLASS (70 tundi, 2 ainetundi nädalas)

Õppesisu

Lugemine

Erinevate lugemistehnikate valdamine. Oma lugemise analüüs ja lugemisoskuse hindamine.

Huvipakkuva kirjanduse leidmine ja iseseisev lugemine.

Loetud raamatu autori, sisu, tegelaste, probleemide ja sõnumi tutvustamine klassikaaslastele, teose võrdlemine mõne teise teosega. Lugemissoovituste jagamine klassikaaslastele.

Soovitatud tervikteoste kodulugemine, ühisaruteluks vajalike ülesannete täitmine.

Jutustamine

Loo jutustamine: jutustamine teksti kompositsioonist lähtuvalt, jutustades tegevuse aja ja koha muutmine,

uute tegelaste ja sündmuste ja/või erinevat liiki lõppude lisamine,

eri vaatepunktist jutustamine,

jutustades tsitaatide kasutamine,

kokkuvõtlik jutustamine faabula ja/või süžee järgi.

Tutvumine elektroonilise meedia (raadio, televisioon, internet) erinevate jutustamisviisidega.

Teksti tõlgendamine, analüüs ja mõistmine

Teose mõistmist toetavad tegevused

Küsimuste koostamine: fakti-, järeldamis-, analüüsi- ja hindamisküsimused. Küsimustele vastamine tsitaadiga, teksti toel oma sõnadega või oma arvamusega, toetumata tekstile.

Teksti kesksete mõtete leidmine. Teose teema ja peamõtte sõnastamine. Konspekti koostamine.

Arutlemine mõnel teoses käsitletud teemal. Autori hoiaku ja teose sõnumi mõistmine ja sõnastamine. Oma arvamuse sõnastamine, põhjendamine ja kaitsmine. Esitatud väidete tõestamine oma elukogemuse ja tekstinäidete varal. Illustratiivsete näidete leidmine tekstist: tsitaatide otsimine ja valimine, tähenduse kommenteerimine ja valiku põhjendamine. Probleemi olemuse-põhjuse-tagajärje-lahenduse seoste üle arutlemine. Loetu põhjal järelduste tegemine.

Tundmatute sõnade tähenduse otsimine sõnaraamatust või teistest teabeallikatest, oma sõnavara rikastamine.

Teose/loo kui terviku mõistmine

Tegelase analüüs: bioloogiline, psühholoogiline ja sotsiaalne aspekt. Muutuv ja muutumatu tegelane. Teose käigus tegelasega toimunud muutuste leidmine. Lihtne ja keeruline tegelane. Tegelasu suhe iseendaga, teiste tegelastega, ümbritseva maailmaga. Tegelasu sisekonflikti äratundmine

Tegelastevahelise põhikonflikti leidmine ja sõnastamine, suhete analüüs. Tegelasu tegevusmotiivide selgitamine, käitumise põhjuste analüüsimine. Tegelasrühmadevaheline konflikt ja konflikti gradatsioon.

Erinevate teoste peategelaste võrdlemine.

Sündmuste toimumise aja ja koha kindlaksmääramine. Miljöo kirjeldamine. Tegevuse pingestumine, kulminatsioon ja lahendus. Pöördeliste sündmuste leidmine. Teose rütm: ellipsi täitmine. Sündmuste põhjus-tagajärg-seoste leidmine.

Ajaloo-sündmuste ja kirjandusteoses kujutatute seostamine. Ajastule iseloomuliku ainese leidmine teosest.

Eesti aja- ja kultuuriloo seostamine.

Teksti aja- või kultuuriloolise tähenduse uurimine.

Kujundliku mõtlemise ja keelekasutuse mõistmine

Epiteedi, võrdluse, metafoori, isikustamise, korduse, retoorilise küsimuse ja hüüatuse, ellipsi ja inversiooni tundmine ja kasutamine.

Sümbolite seletamine. Allegooria ja allteksti mõistmine.

Sõna-, karakteri- ja situatsioonikoomika leidmine.

Luuleteksti tõlgendamine.

Autori keelekasutuse omapära leidmine. Teose stiililise eripära kirjeldamine.

Oma kujundliku väljendusoskuse hindamine ja arendamine.

Teose mõistmiseks vajaliku metakeele tundmine

Ilukirjanduse põhiliigid. Eepika, lüürika, dramaatika tunnused. Eepose, romaani (erinevad liigid), jutustuse, novelli, miniatuuri tunnused.

Luule vorm: värss, stroof, erinevad riimiskeemid. Oodi, ballaadi, soneti, haiku ja vabavärsilise luule tunnused.

Komöödia, tragöödia ja draama tunnused.

Arvustuse olemus.

Esitamine

Esitamise eesmärgistamine (miks, kellele ja mida?).

Esituse ladusus, selgus ja tekstitäpsus; esitamiseks kohase sõnavara, tempo, hääletugevuse valimine; korrektne kehahoid, hingamine ja diktsioon. Silmside hoidmine kuulaja-vaatajaga. Miimika ja žestikulatsiooni jälgimine.

Teost tutvustava ettekande koostamine ja esitamine

Omalooming

Õpilased kirjutavad lühemaid ja pikemaid omaloomingulisi töid: regilaulu, kujundirikka luuletuse või miniatuuri, tegelase iseloomustuse või CV, tegelaste juhtlauseid, teise ajastusse paigutatud tegevustikuga loo, miljöo kirjelduse, kirjandusteose probleemidest lähtuva arutluse, alustekstile sisulise vastandteksti, teatrietenduse, filmi või kirjandusteose arvustuse vms.

Omaloomingulised tööd (nt lühiajalised) tänapäeva kultuurinähtuste ja kultuurilooliste isikute kohta.

Lõiming

Ajalugu- ajalooliste sündmuste mõju kultuurile, kohanimede ja ajaloo sündmuste õigekiri
Geograafia- reisikirjad, kohanimede õigekiri

Võõrkeeled- otse- ja kaudkõne, sõnajärg, võõrsõnad

Kunstiõpetus- ülevaade kunstivooludest

Läbivad teemad

Väärtused ja kõlblus: enesehinnang, eneseväärikus, ausus enese ja teiste vastu, iseenda ja teiste vajadused ning huvid, kirjutatud ja kirjutamata seadused, arusaamine heast ja halvast, õiglus ja ebaõiglus, kiiduväärne ja taunitav, erinevus teistest, eesmärgid, eneseotsingud, minu hobid ja huvid, minu tervis ja tulevik, õnnelik olemine, minu tugevad ja nõrgad küljed, rikkuse ja vaesuse probleemid

Omakultuur ja kultuuriline mitmekesisus: kultuuride mitmekesisus, elu erinevates kultuurides, rahvuskultuur, regionaalne, professionaalne, klassi-, noorte- jms kultuur, sallivus erinevate kultuurinähtuste suhtes, matkamine kodukohas ning reisimine kaugetes maades, erinevate rahvaste uskumused ja tavad, käitumine erinevas kultuuriruumis, külalislahkus, lugupidav suhtumine teistesse kultuuridesse ja inimestesse, rahvuskultuuri eripära ja olulisus rahvale, rahvuskultuuri säilitajad ja arendajad, kultuuriinimesed kui eesti rahvuskultuuri tutvustajad ning hoidjad jms.

Keskkond ja jätkusuutlik areng: roheline mõtteviis, minu osa looduse hoidmisel, üleilmsed loodushoiuprobleemid, austav suhtumine elus- ja eluta loodusesse, hädasolija aitamine, lemmikloomad ning vastutus nende eest, tasakaal looduses, aastaaegade omanäolisus, loodus kui ilu allikas, linna- ja maakeskkonna erinevus.

Kodanikuühiskond ja rahvussuhted: mina Eesti ühiskonna liikmena, minu juured, seos mineviku, oleviku ja tuleviku vahel, ajaloomälu, traditsioonid ja sündmused, mis tagavad järjepidevuse, suhe keelesse, murdekeele omapära, kodupaiga väärtustamine, kangelaslikkus, rahvusidentiteet, suhted teiste rahvaste esindajatega, eestlaste ja venelaste suhted, rassismi-probleemid, teistsuguste kultuuride austamine jms.

Teabekeskkond, tehnoloogia ja innovatsioon: avastamisrõõm ja õppimiskogemused, tänapäevased teabeotsimis- ja teabedastamisvõimalused, internet kui silmaringi avardaja ja info-

allikas, internet kui ohuallikas, keeleline mõjutamine, käitumine suhtlusportaalides, info-teadlik inimene, film ja foto kui hetke ning ajaloo jäädvustajad.

Õpitulemused

Õpilane:

- On läbi lugenud vähemalt neli eakohast ja erižanrilist väärtkirjanduse hulka kuuluvat tervikteost (raamatut);
- loeb eakohast erižanrilist kirjanduslikku teksti ladusalt ja mõtestatult, väärtustab lugemist; tutvustab loetud raamatu autorit, sisu, tegelasi, probleeme ja sõnumit ning võrdleb teost mõne teise teosega.
- jutustab kokkuvõtvalt loetud teosest, järgides teksti sisu ja kompositsiooni;
- vastab teksti põhjal fakti-, järeldamis- ja analüüsiküsimustele;
- kasutab esitatud väidete tõestamiseks tekstinäiteid ja tsitaate;
- kirjeldab teoses kujutatud tegevusaega ja -kohta, määratleb teose olulisemad sündmused, arutleb põhjus-tagajärg-seoste üle;
- kirjeldab teksti põhjal tegelase välimust, iseloomu ja käitumist, analüüsib tegelaste omavahelisi suhteid, võrdleb ja hindab tegelasi, lähtudes humanistlikest ja demokraatlikest väärtustest;
- arutleb kirjandusliku tervikteksi või katkendi põhjal teksti teema, põhisündmuste, tegelaste, nende probleemide ja väärtushoiakute üle, avaldab ja põhjendab oma arvamust, valides sobivaid näiteid nii tekstist kui ka oma elust;
- leiab teksti kesksed mõtted, sõnastab loetud teose teema, probleemi ja peamõtte; otsib teavet tundmatute sõnade kohta, teeb endale selgeks nende tähenduse;
- tunneb ära ja kasutab enda loodud tekstides epiteete, metafoore, isikustamist, võrdlusi ja algriimi;
- mõtestab luuletuse tähenduse iseenda elamustele, kogemustele ja väärtustele tuginedes;
- seletab oma sõnadega eepika, lüürika, draamaatika, eepose, romaani, jutustuse, novelli, ballaadi, haiku, vabavärsi, soneti, komöödia ja tragöödia olemust;
- koostab ja esitab teost tutvustava ettekande;
- kirjutab tervikliku sisu ja ladusa sõnastusega kirjeldava (tegelase iseloomustus või miljö kirjeldus) või jutustava (muinasjutu või muistendi) teksti;
- kirjutab kirjandusteose põhjal arutlus-elementidega kirjandi, väljendades oma seisukohti alusteksti näidete ja oma arvamuse abil ning jälgides teksti sisu arusaadavust, stiili sobivust, korrektset vormistust ja õigekirja.

Kasutatavad õppematerjalid

P. Ratassepp, K. Rannaste, K. M. Sinijärv. Labürint III. Kirjanduse õpik 9. klassile. Avita, 2008.

P. Ratassepp. Labürint III. Kirjanduse õpik 9. klassile. CD, 2008.

K. Kalamees. Labürint III. Kirjanduse töövihik 9. klassile, I ja II osa. Avita, 2009.

K. Mägi. Kirjandusõpetus põhikoolis. II. Avita, 2004.

III kooliastme õpitulemused

Põhikooli lõpetaja:

- on lugenud eakohast erižanrilist väärtkirjandust, kujundab selle kaudu oma kõlbelisi tõekspidamisi ja arendab lugejaoskusi;
  - väärtustab kirjandust kui oma rahvuskultuuri olulist osa ja eri rahvaste kultuuri tutvustajat;
  - tõlgendab, analüüsib ja mõistab kirjandusteost kui erinevate lugude ja inimsuhete, elamuste ja väärtuste allikat ning erinevate seisukohtade loojat;
  - mõistab ja aktsepteerib teose lugemisel tekkivate seisukohtade paljusust, väärtustab erinevaid ideid ja kujutamisi viise;
  - väljendab end korrektselt suuliselt ja kirjalikult, jutustab kokkuvõtvalt teoses toimunust, arutleb teoses kujutatul üle, kirjutab eriliigilisi omaloomingulisi töid;
- kasutab vajaliku teabe hankimiseks eri allikaid, sealhulgas sõnaraamatuid ja internetti.

LISAKURSUS

V KLASS (35 tundi, 1 tund õppenädalas)

Õppesisu

Teemavaldkonnad

Rahvaluule. Rahvalaul. Murdetekstid. Näidendid ja rollimängud. Rahvakalendri tähtpäevad. Uudiskirjandus. Muinasjutud. Muistendid. Naljandid. Kõnekäänud. Vanasõnad. Tõsielu ja fantaasia. Loovtööde kirjutamine.

Lõiming

Ajalugu: rahvakalendri tähtpäevad; muistendid

Muusika: rahvalaul

Loodusõpetus: rahvajutud, muistendid, tekkelood loomadest

Kunstiõpetus: vastuste ja muinasjututegelaste ning sündmustiku joonistamine; piltkava; koomiks

Inimeseõpetus: eluring; sugupuu; iseloom

Kehaline kasvatus: tervis, haigus; toit meie laual.

Läbivad teemad

Keskond ja jätkusuutlik areng: anumad, nõud; tööriistad, -vahendid

Kultuuriline identiteet: rahvakalendri tähtpäevad; kodulugu; sugupuu

Tervis ja ohutus: tervislik eluviis

Väärtused ja kõlblus: ahnus; kurjus; kavalus; töökus

Õpitulemused

Õpilane:

- loeb eakohast erivanrulist kirjanduslikku teksti ladusalt ja mõtestatult, väärtustab lugemist;
- tutvustab loetud kirjandusteose sisu ja tegelasi, kõneleb oma lugemismuljetest, - elamustest ja –kogemustest;
- koostab teksti kohta eriliigilisi küsimusi; vastab teksti põhjal koostatud küsimustele
- jutustab tekstilähedaselt kavapunktide järgi või märksõnade toel;
- jutustab piltteksti põhjal ja selgitab selle sisu;
- koostab teksti kohta sisukava, kasutades väiteid või märksõnu;
- järjestab teksti põhjal sündmused, määrab nende toimumise aja ja koha;
- kirjeldab loetud tekstile tuginedes tegelaste välimust, iseloomu ja käitumist, analüüsib nende omavahelisi suhteid, hindab nende käitumist, võrdleb iseennast mõne tegelasega;
- otsib teavet tundmatute sõnade kohta, teeb endale selgeks nende tähenduse;
- mõtestab luuletuse tähenduse iseenda elamustele ja kogemustele tuginedes;
- seletab oma sõnadega epiteedi, võrdluse, muistendi ja muinasjutu olemust;
- esitab rolliteksti, jälgides esituse ladusust, selgust ja tekstitäpsust;
- kirjutab tekkelugusid, muistendeid, naljandeid- arendab oma loomevõimet ja suhtub lugupidamisega enda ja kaaslaste loometöösse.

Kasutatavad õppematerjalid

Koijtjärv, T.; Semenov, S. (2009). Lahe lugeda, mõnus mõtelda.

Koijtjärv, T. (2008). Lahe lugeda, mõnus mõtelda II.

Koijtjärv, T. (2010). Sõnasõlmed. Ristsõnu sõnavara arendamiseks I ja II kooliastmele.

Kaukvere, E. (2009). Rahvaluule. Töölehed I ja II kooliastme emakeeletundi.

Hussar, A.; Krikman, A.; Sarv, I. (1984). Vanasõnaraamat.

Oidsalu, A. (2007). Kirjandusõpetus põhikoolis IV.